

УДК 327 (410)

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2020.29.28>

ВЕЛИКА БРИТАНІЯ ПІСЛЯ BREXIT: НАУКОВО-ПУБЛІЦИСТИЧНІ ТЛУМАЧЕННЯ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ

Вікторія Муха

*Національна академія державного управління при Президентіві України,
кафедра парламентаризму і політичного менеджменту
вул. Академіка Ромоданова, 12/2, 02000, м. Київ, Україна*

Метою статті є формування уявлень про можливі тенденції розвитку Великої Британії внаслідок Brexit, а також перспективи розвитку загальноєвропейських відносин та характеру двосторонніх відносин по лінії Велика Британія – окремі країни Європи. Увагу зосереджено на аналізі іноземних та українських науково-публіцистичних матеріалів, які стосуються оцінок політичних та соціально-економічних наслідків Brexit для Великої Британії.

Наголошується на неоднозначності сприйняття Brexit як у самому британському суспільстві, так і на рівні адміністративно-політичних одиниць монархії. З огляду на аналіз публіцистичних джерел виокремлено три оціночні підходи щодо перспектив Великої Британії після Brexit. Серед них – відображення позиції євроскептиків, що переконані в позитивних наслідках Brexit для Великої Британії, оскільки переваги виходу країни з Євросоюзу будуть значно більшими, ніж втрати, та сприятимуть як внутрішньополітичним, так і зовнішньополітичним інтересам монархії. Протилежним до цього підходом є сприйняття Brexit у вимірі серйозних викликів політичній стабільності та поступальному розвитку країни, найгіршою перспективою чого може стати перетворення Великої Британії на країну третього рівня. Ще одним доволі поширеним підходом є визнання того, що позиції країни не набудуть серйозних змін, принаймні з урахуванням тривалого переговорного процесу, в якому знаходяться Велика Британія і Європейський Союз.

Зроблено висновок, що майбутнє Великої Британії залежатиме від різних факторів, однак ключове значення матиме спроможність країни (британського уряду) подолати внутрішньополітичні виклики, що постали перед суспільством за умови виходу з ЄС, та спроможність ефективно діяти на міжнародній арені.

Немає сумніву, що для України Brexit може окреслювати підходи не тільки в аспекті відносин з Великою Британією, а й певною мірою з ЄС внаслідок здатності Великої Британії впливати на систему міжнародних відносин – як в економічних, так і безпекових вимірах, а за цим – визначати перспективи реалізації євроінтеграційної стратегії та євроатлантичних устремлень України.

Ключові слова: Brexit, Велика Британія, вихід, референдум, Європейський Союз, Україна.

Постановка проблеми. Brexit – найбільш драматична подія початку 2020 року, наслідки якої будуть мати загальноєвропейське, а ймовірно, світове значення. Йдеться про переформатування в міжнародних відносинах ролі провідної європейської країни, здатної впливати на перебіг подій глобального рівня. Втім, рівень впливу самої Великої Британії в міжнародних відносинах значною мірою залежатиме від спроможності країни (британського уряду) подолати виклики, що постали перед суспільством за умови виходу з ЄС та окреслення принципово нових підходів до відносин як із країнами-членами, так із країнами-сусідами Європейського Союзу. З іншого боку, на порядку денному британського уряду – внутрішньополітичні проблеми, зумовлені неоднозначністю сприйняття Brexit як у самому британському суспільстві, так і на рівні адміністративно-політичних одиниць

монархії, що може загрожувати її суверенності та єдності, а отже, спроможності ефективно діяти на міжнародній арені.

Так, окреслення можливих перспектив розвитку Великої Британії з урахуванням стану Brexit набуває особливої актуальності з огляду на формування подальших уявлень про тенденції розвитку загальноєвропейських відносин та у свою чергу характеру двосторонніх відносин по лінії Велика Британія – окремі країни Європи. Для України, зокрема, це може визначати підходи не тільки відносин з Великою Британією, а й певною мірою з Європейським Союзом унаслідок здатності Великої Британії впливати на прихильників та опонентів євроінтеграційної стратегії України та, за цим, реалізації вибраного європейського курсу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми Brexit знаходять відображення в значній кількості публікацій як вітчизняних, так і зарубіжних авторів – М. Баска, С. Больє, В. Вдовиченко, М. Мерфі, І. Семенова, К. Тернер, С. Тормей та інших. Вітчизняна та іноземна історіографія Brexit перебуває на етапі формування. Слід також зауважити, що в наявному бібліографічному доробку практично відсутні наукові праці, що базуються на публіцистичних дослідженнях як важливого джерелі.

Сформована платформа джерел з урахуванням їхньої різнополюсності (від наукових до аналітичних і публіцистичних) та орієнтованості на різні сторони Brexit – від політичних до соціально-економічних – дає змогу як узагальнити, так і виокремити основні підходи аналітиків до проблем Великої Британії за умови виходу з ЄС; розкрити питання Brexit з урахуванням як внутрішньополітичної ситуації, так і зовнішньополітичного статусу Великої Британії в новітній конструкції європейської системи міжнародних відносин.

Мета статті – з урахуванням наукових і публіцистичних оцінок процесу Brexit сформулювати уявлення про можливі тенденції і напрями розвитку Великої Британії внаслідок виходу з Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. Термін «Brexit», утворений злиттям двох англійських слів: «British» (британський) та «exit» (вихід), широко вживається для скороченого позначення ідеї і процесу референдуму щодо членства країни в ЄС, на який виносилося питання: Велика Британія має залишатися у складі Європейського Союзу чи припинити членство [1].

Порівняно з результатами референдуму щодо набуття членства Великої Британії у складі Європейського співтовариства 1975 року («за» – 67,23%, «проти» – 32,77%), після майже півсторічного перебування у складі ЄС Brexit у 2016 році продемонстрував меншу однозначність («за» – 51,89%, «проти» – 48,11%). При цьому слід зазначити, що у 1975 році членство в ЄС було підтримано всіма адміністративно-політичними частинами держави. Натомість референдум 2016 року засвідчив неоднозначні настрої: Шотландія та Північна Ірландія більшістю голосів висловилися за майбутнє у складі ЄС, Англія та Уельс проголосували за вихід, визначивши загальний результат референдуму у Великій Британії.

Незважаючи на те, що на референдумі у червні 2016 року британці проголосували за вихід з ЄС, процес «розлучення» триває уже чотири роки та продовжує залишатися актуальною темою для наукових та публіцистичних досліджень, суспільства в цілому. Численні дослідження та дебати зосереджені на його впливі на подальшу національну та міжнародну політику, економіку, торгівлю, міграцію, працю, охорону здоров'я, науку та повсякденне життя британців. При цьому дискусії, що тривали протягом останнього періоду перебування Великої Британії у складі ЄС, лише посилювалися від часу референдуму 2016 р., засвідчивши, що Brexit матиме реальний вплив на конструкцію як британських, так і європейських економічних і безпекових відносин.

Втім, щодо обговорення самого Brexit (або можливості його реалізації), то цей процес розпочався десятиліттями раніше самого референдуму зі своїми політичними та економічними закономірностями як у Великій Британії, так і ЄС. Це підготувало доволі широку панораму обговорення явища Brexit, що, попри неоднозначність і багатоаспектність суджень, дає можливість сформулювати певні уявлення про тенденції і напрями розвитку Великої Британії після Brexit.

Так, з огляду на аналіз наукових і публіцистичних джерел можна говорити принаймні про кілька оціночних підходів щодо перспектив Великої Британії внаслідок виходу країни з Європейського Союзу.

Перший підхід можна охарактеризувати загальними тенденціями євросекптицизму, який вбачає фрагментацію в Європі, з якої Велика Британія не є виключенням, а лише першим випадком країни, яка фактично вирішила піти з ЄС. Євросекптики переконані, що ЄС став нефункціональним економічним суб'єктом та не вирішив економічних проблем, які розвивалися протягом тривалого часу. На тлі підйому націоналізму в усьому світі недовіра до багатонаціональних фінансових, торгових та оборонних організацій, створених після Другої світової війни, серед яких ЄС, МВФ та НАТО не стали виключеннями, зростає. Багато хто з прихильників цього підходу поділяє думку, що ЄС більше не відповідає меті утворення, натомість лише відбирає контроль від національних держав. Отже, з огляду на недовіру до інституцій та страх втратити контроль Brexit розглядається ними як цілком раціональне й розумне рішення повернути контроль над країною та самостійно визначити майбутню долю [2].

Важливим рушієм для голосування за вихід можна вважати й імміграційну кризу в Європі. Тоді коли окремі лідери ЄС стверджували, що допомога біженцям є моральним обов'язком націй, опоненти ЄС розглядають імміграцію як національну проблему, оскільки вона впливає на внутрішнє життя країни. Хоча міграційна криза не стосувалася Великої Британії безпосередньо, яка залишалась осторонь Шенгенської угоди, ситуація в Європі та кількість мобільних громадян ЄС підвищували рівень євросекптицизму [3].

Слід зауважувати, що окрім зазначених чинників результати референдуму також стали голосуванням проти британської еліти, яка, на думку прихильників цієї концепції, зневажила національними інтересами і цінностями, та, відповідно, втратила право контролювати систему [4].

Прихильники цього підходу у виході з ЄС вбачають перспективу, яка відповідає інтересам Великої Британії та вважають, що переваги виходу будуть значно більшими, ніж втрати, зокрема: звільнення від різного роду зобов'язань, які обмежували Велику Британію в політичній, фінансовій, торговельній та інших сферах, об'єднання під парасолькою британської ідентичності, повернення монархії колишнього впливу та визначного місця на міжнародній арені [5; 6].

Стриманими та аж ніяк не оптимістичними є очікування опонентів виходу з ЄС, що окреслюють серйозні проблеми для Великої Британії після Brexit аж до її перетворення на країну «третього рівня» [7].

Чи не найгострішою проблемою для Великої Британії в перспективі залишиться посилення напруги між окремими країнами Великої Британії: Англія (53%) та Уельс (52,5%) проголосували за вихід із ЄС, тоді як Шотландія та Північна Ірландія проголосували за членство в ЄС – 62% та 56% відповідно. Розбіжності у ставленні спостерігаються також між столицями та невеликими містами, а також різними віковими групами та соціальними класами [8].

Шотландія, яка фактично стоїть на межі виходу з ЄС проти волі, може зробити ще одну спробу оголосити про свою незалежність. На референдумі в 2014 році шотлан-

дці не підтримали незалежність (45–55 відсотків), але через два роки після цього Врехіт засвідчив, що вірність кількавіковому союзу з Англією не є непохитною. Опитування стверджують, що понад 50% шотландців виступають за проведення другого референдуму про незалежність, а рівень підтримки незалежності Шотландії є найвищим за останні роки. Така позиція фактично формує урядову політику Шотландії, враховуючи, що за проведення повторного референдуму про незалежність парламент Шотландії проголосував ще 2017 р. [9].

Як стверджує з цього приводу С. Тормей, професор політики з університету Брістоля, «голосування з Врехіт зміцнило відчуття, що «інтереси Великої Британії» є фактично відображенням інтересів численно більшої Англії порівняно з іншими частинами союзу. Безсумнівно, Шотландія, з її сильним відчуттям національної самобутності та відособленості, намагатиметься за першої можливості кинути виклик союзу та повернутися в теплі обійми Європейського Союзу» [10].

На підтвердження – результати останніх виборів 2019 року у Великій Британії, на яких Шотландська національна партія (SNP) – з вимогами залишитися у складі Євросоюзу та провести черговий референдум про незалежність – отримала безпрецедентно високий результат у національному (шотландському) парламенті [11]. Так, позиція Шотландії може призвести до внутрішньої нестабільності, що вимагає пошуку обґрунтованих аргументів для збереження територіальної цілісності країни.

Не менш складною в аспекті політичної стабільності є ситуація в Північній Ірландії, де виборці також підтримали членство в ЄС. Занепокоєність викликає той факт, що вихід Великої Британії з ЄС може ускладнити стосунки між північчю та півднем, а також призвести до політизації питання ірландського кордону, дестабілізації громадських відносин та політичної ситуації. Угода про Врехіт створює передумови позазвичайної форми урядовання для Північної Ірландії (аж до прямого правління в разі виходу з Євросоюзу без угоди [12]), за якої існує ризик, що поступово зв'язки провінції з іншими складовими частинами Великої Британії можуть розірватися. Особлива увага вже прикута до закликів об'єднання Північної Ірландії з Республікою Ірландія та захистом ірландських інтересів. На цьому зосереджується, зокрема, завідувачка кафедри європейської інтеграції факультету уряду і політики університетського коледжу Корка М.С. Мерфі, в колі уваги якої, поряд з економічними (митними) проблемами, тенденція до політичної інтеграції двох Ірландій після Врехіт [13]. Останнє пов'язується у свою чергу зі значним зростанням у політичній палітрі півночі й півдня ліво-націоналістичної політичної партії «Шинн Фейн», що, визначившись остаточно з підтримкою євроінтеграційної стратегії, залишається чи не найбільш активною прихильницею вимоги щодо ірландської єдності [14].

Серед економічних проблем, які до того ж активно обговорюються в аспекті наслідків Врехіт, важливе місце посідає перспектива ускладнення доступу Великої Британії на товарні та фінансові ринки Європи. За існуючого рівня інтеграції близько половини зовнішньоторговельного обороту країни припадає на ЄС, тоді як членство в ЄС сприяло укріпленню позицій Лондона як світового фінансового центру. Водночас вихід з ЄС, за прогнозами британського уряду, може загрожувати падінням економіки країни у 15-річній перспективі від 4 до 9% [15].

Відкритим залишається й питання формування незалежної торговельної політики та формування нових умов, на яких ґрунтуватимуться торговельні відносини між Великою Британією та ЄС після завершення перехідного періоду 31 грудня 2020 року. Без підписання угоди британці ризикують утратити преференційний доступ на ринок ЄС (а також країн і блоків, що мають угоди з ЄС на даний момент), який наразі має ключове значення

для країни. Втім, практика укладення торговельних угод свідчить, що процес перемовин є тривалим і розраховувати на підписання документів швидше ніж за роки від початку процесу навряд чи варто. Як відмічає з цього приводу Ю. Больє, професор економіки університету Калгарі, йдеться принаймні про 88 країн, включаючи Канаду, з якими ЄС має повністю або частково укладені торговельні договори, з'ясування позиції щодо яких з боку Великої Британії є надзвичайно важливими в аспекті тільки її поточних торговельних відносин. Занепокоєння викликає при цьому й відсутність у британських чиновників досвіду і можливостей ефективно вести перемовини щодо численних нових торговельних угод, які визначатимуть перспективи країни на європейських і світових ринках [16].

Отже, Велика Британія ризикує трьома «монаршими цінностями», а саме: позиціями Лондона як світового фінансового центру, великими обсягами торгівлі товарами та послугами з ЄС та місцем зосередження прямих іноземних інвестицій. Наголошується, що країна вже відчуває негативні макроекономічні наслідки референдуму, включаючи знецінення національної валюти та зменшення рівня довіри з боку бізнесу. Так, окремі великі компанії вже заявили про вихід з Великої Британії, що неминуче призведе до економічних збитків та зростання рівня безробіття.

У центрі дискусій також проблеми, пов'язані з міграцією, в тому числі робочої сили. Британія буде змушена регулювати міграцію власним законодавством, і такі наміри вже були анонсовані Т. Мей і надалі Б. Джонсоном з метою обмеження припливу некваліфікованої робочої сили [17]. У той самий час, як відмічається в аналітичних джерелах, роботодавці вже висловили невдоволення ініціативою запровадження нових імміграційних зборів, які поширюватимуться на персонал з ЄС. Враховуючи, що малий бізнес не готовий покривати нові суттєві витрати, їх запровадження може призвести до зміни моделей ведення бізнесу, а ймовірно, і закриття бізнесу, що не можна не враховувати [18; 19].

Загроза безпеці та боротьбі з тероризмом також не залишається поза увагою аналітиків. Прогнозуються проблеми з обміном даними між правоохоронними органами Великої Британії та ЄС у зв'язку з тим, що після завершення перехідного періоду Велика Британія втратить доступ до баз даних по боротьбі зі злочинністю (дані щодо перетину кордонів, пасажирів літаків тощо) та змушена буде налагоджувати співпрацю у галузі безпеки з ЄС. Не залишиться непоміченим вихід з ЄС і для підданих Сполученого Королівства, оскільки з 2021 року вони не зможуть вільно проживати в країнах ЄС, отримувати медичну допомогу та соціальне забезпечення. У Британії вже стартувала громадська кампанія «Залишайся європейцем» (Stay European), метою якої є домагатися особливого асоційованого громадянства ЄС для британців, що дозволить залишити їм окремі права громадян ЄС [20].

Збереження світового лідерства в науці після виходу з ЄС також постає під питанням. Так, низка представників британського наукового співтовариства назвали Brexit катастрофою британської науки, враховуючи чинник прямого фінансування більшості наукових розробок в країні зі структурних фондів і Рамочних програм ЄС. Одним із перших від Brexit постраждав мультинаціональний дослідницький консорціум ITN (Innovative Training Network), з якого була виключена британська наукова група університету Шеффілд. Консорціум здійснював дослідження в рамках програми Horizon 2020 [21]. Водночас у більш масштабному вимірі перспективи обмеженості фінансування наукових проєктів з ЄС пов'язуються з відтоком наукових кадрів і талановитої студентської молоді з дослідницьких центрів, що загрожуватиме загальним тенденціям наукової галузі та її впливу на подальший розвиток Великої Британії. Відчуття реальності даної ситуації вже нині має своїм наслідком спроби офіційного Лондону полегшити візовий режим для наукових кадрів з метою забезпечення вищої освіти, науково-дослід-

них центрів та відповідних сфер економіки з державного сектора необхідними фахівцями з-за кордону після Brexit [22].

Наміри Б. Джонсона сформувані прийнятні для країни перспективи після виходу з ЄС – як тенденція внутрішньої політики і зовнішньополітичного курсу країни – формує додатковий (до вищевикладених) підхід до оцінки перспектив Brexit, прихильники якого стверджують, що внутрішньополітичні позиції і позиції Великої Британії на європейському континенті та у світі особливо не зміняться, принаймні на найближчу перспективу, оскільки країна і ЄС все ще знаходяться у стані переговорного процесу, зберігаючи попередні умови взаємовідносин. Власне, як заявляв із цього приводу на початку 2020 р. британський оглядач з питань зовнішньої політики Кен Чізоум, останній день 47-річного членства Сполученого Королівства в ЄС буде таким саме небагатим на події, як і найперший день цього членства у далекому 1973 році [20]. Тобто, як вважають оглядачі, вирішальне значення матиме не сам референдум і факт виходу зі складу Євросоюзу, а перехідний період, який відкриває можливості для оформлення вигідних для Великої Британії умов з ЄС, а також перспективи двосторонніх відносин з іншими державами. Виміром цього підходу є розгляд проблем відносин Британії і ЄС не тільки крізь призму двосторонніх переговорів, а й, як уже зазначено, через потенціал розвитку взаємовідносин з окремими країнами – як членами ЄС, так і сусідами ЄС та іншими країнами – Сполученими Штатами Америки, Канадою, а також Росією. Показово, що до поля зору беруться й країни регіонального рівня або навіть малі країни, як, наприклад, Україна, Грузія, Молдова, взаємовідносини з якими можуть становити британський економічний і безпековий інтерес.

Виміром такого підходу є те, що перспективи країни будуть залежати від того, наскільки Велика Британія зможе «пом'якшити» жорсткі умови виходу з ЄС, а також компенсувати економічні втрати розвитком відносин з іншими країнами. Активно осмислюється, зокрема, стратегія зон вільної торгівлі як із самим Євросоюзом, так і окремими перспективними партнерами поза ЄС [23]. Так, переговори щодо зони вільної торгівлі зі США уже тривають [24]. Прогнозується, що обопільна зацікавленість та наявність у Канади досвіду укладання з ЄС сучасної всеохоплюючої торговельної угоди сприятиме унормуванню економічних стосунків між державами в короткостроковій перспективі, а сама угода може бути використана Великою Британією для перемовин з ЄС [16].

Перспективними вважаються й відносини Великої Британії із сусідами ЄС, зацікавленими в розвитку двосторонніх відносин. Платформою такого співробітництва можуть стати угоди про стратегічне партнерство і співробітництво, на кшталт відповідного документу, підписаного між Великою Британією і Грузією в жовтні 2019 р. Дана угода повторює домовленості про асоціацію Грузії і ЄС і включає в себе положення про вільну торгівлю [25]. За даними британського уряду, консультації щодо аналогічного документу тривають натеper між Великою Британією і Україною [25]. При цьому, з погляду аналітиків, розвиток економічних (торговельних) відносин у рамках угоди про вільну торгівлю набуває особливої актуальності як для України, так і Великої Британії, з урахуванням тенденцій євроінтеграційних відносин, з якими стикаються сьогодні обидві країни. Окреслюючи один з аспектів існуючих проблем, аналітик з Deutsche Welle відмічає, що «Єврокомісія не вважає необхідним змінювати існуючі тарифні квоти чи правила їх походження», тоді як для Києва побічним ефектом «Брекситу» стане фактичне збільшення квот на безмитний український експорт в Європу [25].

Зупиняючись на такому же вимірі двостороннього співробітництва, Б. Томс як голова британо-української торгової палати зазначає: Угода про вільну торгівлю з Україною допо-

може вирішити потребу Великобританії в харчовій безпеці в часи, коли це питання стає все більш вагомим у геополітичному порядку денному. У не надто далекому майбутньому більшості націй світу буде не вистачати продуктів харчування, й очікується, що ціни на них значно ростуть. Великобританія, з її збільшенням кількості населення та обмеженою кількістю ріллі, може розраховувати на те, що наступні кілька десятиліть її залежність від імпорту продовольства збільшиться. Україна також отримає суттєву вигоду з того, що Великобританія стане основним споживачем української сільськогосподарської продукції. Це би стало на заваді все більшій залежності країни від ринків на кшталт Китаю, Індії чи Близького Сходу» [26].

До вищевикладеного (як приклад двостороннього співробітництва) додаються й перспективи безпекового партнерства Великої Британії й України за умови, що стримування агресивних дій Росії на європейському континенті відповідає позиціям обох сторін. Так, оглядачі передбачають можливість посилення санкційної політики Великої Британії на протидію Росії поза стримуючих зобов'язань з боку ЄС [25], що відповідає інтересам України. Зі свого боку, саме Україна залишається форпостом протистояння експансiонiзму РФ в Європі, що знаходить розуміння на рівні офіційного Лондону з посиленням співробітництва в безпековій сфері з іншою протидіючою РФ стороною – США.

Безперечно, розвиток відносин країн Європи в безпековій сфері в умовах Brexit не позбавлений нових викликів, зокрема щодо політики ЄС по відношенню до Росії. Існує, наприклад, думка, що під тиском Франції та Німеччини, які після виходу Великої Британії отримують чи не монопольний вплив на рішення ЄС, позиція Союзу до Росії може набути відчутного пом'якшення. Хоча багато дослідників схильні розглядати Brexit як каталізатор пошуків шляхів європейської єдності [27], досягнення якої за будь-яких обставин неможливе без урахування позицій, які відстоює для себе такий потужний міжнародний і світовий гравець, яким є Велика Британія.

Висновки. Підсумовуючи підходи, що сформувались натепер у наукових і публіцистичних джерелах щодо наслідків Brexit, слід зазначити, що перспективи Великої Британії, ймовірно, залежатимуть від багатьох чинників, суттєву роль серед яких посяде як позиція самої країни, так й інших держав. Доволі чітка обґрунтованість і водночас різнополюсність позицій аналітиків щодо наслідків Brexit дають можливість стверджувати, що перспективи розвитку країни не набудуть протягом доволі тривалого часу виключно позитивних чи негативних вимірів, а поєднуюватимуть як переваги, так і втрати, утворюючи певну турбулентність від порівняно налагодженої системи міжнародних відносин [28]. Безсумнівно, бажаним для стабільного розвитку Європи, провідними акторами якої залишаться як Велика Британія, так і ЄС, є подолання проблемного періоду з конструктивізмом для всього європейського співтовариства. Проактивна політика в даному відношенні очікується не тільки від Великої Британії і ЄС, а й від тих країн (на прикладі України), що прагнуть реалізувати свою європейську стратегію з урахуванням спільних інтересів та очікуваного потенціалу змін.

Список використаної літератури

1. Hall D. 'Brexit' or 'bregzit'? The question that divides a nation. URL: <https://theconversation.com/brexit-or-bregzit-the-question-that-divides-a-nation-82278>
2. Кризові процеси в ЄС: витоки, соціально-економічні та політичні характеристики, можливі наслідки. Переформатування європейської інтеграції: можливості і ризики для асоціації Україна-ЄС / В. Сіденко (керівник проекту) та ін. Київ : Заповіт, 2018. С. 10–38.

3. Buttonwood. Eu Referendum – The arguments for voting remain. URL: <http://www.economist.com/blogs/buttonwood/2016/06/eu-referendum-2>
4. Mauldin J. 3 reasons Brits voted for Brexit. URL: <https://www.forbes.com/sites/johnmauldin/2016/07/05/3-reasons-brits-voted-for-brexit/#7f6bc0f31f9d>
5. Smith-Riley B. Leave or remain in the EU? The arguments for and against Brexit. URL: <http://www.telegraph.co.uk/news/2016/06/16/leave-or-remain-in-the-eu-the-arguments-for-and-against-brexit/>
6. Малова О. Прихильники Brexit: Британія отримає більше, ніж втрапить. URL: <https://ua.euronews.com/2016/06/21/brexit-the-leave-campaign-arguments-to-quit-the-eu>
7. Набуде статусу «третьої країни»: у Лондоні оприлюднили сценарій жорсткого Brexit. URL: <https://www.5.ua/svit/nabude-statusu-tretoi-krainy-u-londoni-opryliudnyly-stsenarii-zhorstkoho-brexit-199086.html>
8. Ейш Г., А. Пієрс А., Рассел К. Як Британія проголосувала на референдумі щодо членства в ЄС. *The New York Times*. URL: <https://www.nytimes.com/interactive/2016/06/24/world/europe/how-britain-voted-brexit-referendum.html>
9. Шотландія може залишитися у складі ЄС після Brexit – Стерджен. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-sturges-scotland-voting/30172505.html>
10. Tormey S. Many Scots want independence from the United Kingdom. How might that play out in a post-Brexit world? University of Bristol. URL: <https://theconversation.com/many-scots-want-independence-from-the-united-kingdom-how-might-that-play-out-in-a-post-brexit-world-131776>
11. General election 2019: A simple guide to the Scottish National Party. URL: <https://www.bbc.com/news/election-2019-50349642>
12. «Жорсткий» Brexit: Британія планує запровадити пряме правління в Північній Ірландії. URL: <https://www.5.ua/svit/zhorstkyi-brexit-brytaniia-planuie-zaprovadyty-priame-pravlinnia-v-pivnichnii-irlandii-196555.html>
13. Murphy M.C. What Sinn Féin’s election success means for Irish relations with the EU – and Brexit. URL: <https://theconversation.com/what-sinn-feins-election-success-means-for-irish-relations-with-the-eu-and-brexit-131507>
14. Kelpie C. Irish general election: Profile of Irish political parties. *BBC News NI*. 2020. 13 February. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-51386410>
15. Mueller B. What Is Brexit? And What Happens Next? *The New York Times*. 2020. Jan. 31. URL: <https://www.nytimes.com/interactive/2019/world/europe/what-is-brexit.html>
16. Beaulieu E. Canada-U.K. free trade: A post-Brexit opportunity. *The Conversation*. 2020. February 5. URL: <https://theconversation.com/canada-u-k-free-trade-a-post-brexit-opportunity-130970>
17. Семенова І. Життя після Brexit. 10 знакових наслідків виходу Британії з ЄС для країни, Європи та всього світу. URL: <https://nv.ua/ukr/world/countries/vihid-britaniji-z-yes-yaki-naslidki-brekzita-dlya-vsogo-svitu-ostanni-novini-50066923.html>
18. Howlett E. Small firms bemoan ‘unrealistic’ cost of visa sponsorship. *People Management*. 2020. 24 Feb. URL: <https://www.peoplemanagement.co.uk/news/articles/small-firms-bemoan-unrealistic-cost-of-visa-sponsorship>
19. The economic consequences of Brexit- A taxing decision / R. Kierzenkowski at al. URL: http://www.oecd-ilibrary.org/economics/the-economic-consequences-of-brexit_5jm0lsvdkf6k-en
20. Ковач О. Після «Брекзиту»: Британія останній день в ЄС. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/scho-bude-pislia-brexitu/30408745.html>
21. Жебит Е.В. Казус Брекзит и перспективы финансирования европейской науки. *Финансы и управление*. 2017. № 4. С. 37–46. URL: https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=24815

22. Baska M. Employers warned to expect continued uncertainty as ‘Brexit day’ arrives. URL: <https://www.peoplemanagement.co.uk/news/articles/employers-warned-expect-continued-uncertainty-brexit-day-arrives>
23. Free Trade Zones. Part of the UK’s post Brexit international trade strategy. URL: https://www.britishports.org.uk/system/files/documents/crowe_-_free_trade_zones.pdf
24. Negotiations on the UK’s future trading relationship with the US: Update. URL: <https://www.gov.uk/government/news/negotiations-on-the-uks-future-trading-relationship-with-the-us-update>
25. Что принесет «Брекзит» в отношения Лондона с Москвой, Киевом и Минском. *Deutsche Welle*. 2020.01.31. URL: <https://www.lrt.lt/ru/novosti/17/1138425/chto-prineset-breksit-v-otnosheniia-londona-s-moskvoi-kievom-i-minskom>
26. Toms D.C. Ukraine can feed Brexit Britain. Atlantic Council. 2020. Jan. 22. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/ukraine-can-feed-brexit-britain/>
27. Потіха А. Брекзит: еволюція суспільних настроїв і політичні чинники затягування процесу. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2019/ukr8.pdf>
28. Вдовиченко В. Турбулентний 2020. Шоу Брексіт: хто програє – Європа чи європейці? URL: https://lb.ua/world/2020/01/06/446222_turbulentniy_2020_shou_breksit_hto.html

GREAT BRITAIN AFTER BREXIT: RESEARCH AND JORNALISTIC INTERPRETATIONS OF THE PROSPECTS OF DEVELOPMENT

Victoria Mukha

*National Academy for Public Administration under the President of Ukraine,
Department of Parliamentarism and Political Management
Academician Romodanov str., 12/2, Kyiv, Ukraine*

The purpose of the article is to form ideas about the possible trends of development of the Great Britain due to Brexit, as well as prospects for the development of European relations and the nature of bilateral relations between Great Britain and EU states. Attention is focused on the analysis of foreign and Ukrainian research and journalistic (press) materials related to the assessment of the political and socio-economic consequences of Brexit for the United Kingdom.

The ambiguity of the perception of Brexit both in the British society and at the level of administrative and political units of the monarchy is emphasized. According to analysis of the press sources, three evaluation approaches to the prospects for the United Kingdom after Brexit have been identified. Among them is a reflection of the position of Eurosceptics, who are convinced of the positive consequences of Brexit for the Great Britain, as the benefits of leaving the EU will far outweigh the losses and will promote both domestic and foreign interests of the monarchy. The opposite approach is the perception of Brexit in dimension of serious challenges to political stability and steady development of the country, the worst of which may lead to the transformation of Great Britain into a third-tier country. Another popular approach acknowledges that the country’s position will not change significantly, at least in view of the lengthy ongoing negotiation process between the United Kingdom and the European Union.

It is concluded that the future of Great Britain will depend on various factors, but the key one will be the ability of the country (British Government) to overcome the domestic political challenges facing society in terms of leaving the EU, and the ability to act effectively in the international arena.

There is no doubt that for Ukraine that Brexit can delineate narratives not only in terms of relations with the UK, but also to some extent with the EU due to the UK’s ability to influence the system of international relations – both in economic and security dimensions, and thus – to determine prospects of implementation of the European integration strategy and Euro-Atlantic aspirations of Ukraine.

Key words: Brexit, Great Britain, exit, referendum, European Union, Ukraine.